

Bilag til notat om metoder til indsamling af oplysninger

Styrelsen for Evaluering og
Kvalitetsudvikling af
Grundskolen

Snaregade 10A
1205 København K.
Tlf. 3392 6200
Fax 3392 6182
E-mail
skolestyrelsen@skolestyrelsen
.dk

Indikatorbaseret model for tilsynet med frihed og folkestyre

3. december 2009
Sags nr.:
025.793.011

1. Indledning

De frie grundskoler skal ifølge friskoleloven efter deres formål og i hele deres virke forberede eleverne til at leve i et samfund som det danske med frihed og folkestyre samt udvikle og styrke elevernes kendskab til og respekt for grundlæggende friheds- og menneskerettigheder, herunder ligestilling mellem kønnene.

På forskellige måder fører den enkelte skoles leder, forældrekreds, eksterne tilsynsførende samt undervisningsministeren tilsyn med, at skolerne opfylder kravet.

Det er tanken, at modellen på et senere tidspunkt tilpasses henholdsvis forældre, skoler eller eksterne tilsynsførende, inden den anvendes. Modellens indhold kan for eksempel omsættes til et vejledningsmateriale, der kan lægges på styrelsens hjemmeside.

Modellen opdeler arbejdet med skolens samlede undervisning i fem hovedområder, der alle skal indgå i vurderingen af, om skolen opfylder kravet.

I afsnit 2 omtales nogle generelle muligheder for, hvordan modellen kan anvendes som redskab i skolernes og styrelsens tilsyn med de frie skoler.

I afsnit 3 beskrives de fem hovedområder, skolens undervisning er opdelt i.

I afsnit 4 præsenteres modellen og de indikatorer, der hører til hvert af de fem hovedområder inden for skolens undervisning.

2. Anvendelsen af modellen

2.1 Skolen, forældrekrederen og det eksterne tilsyn

Det er skolens ansvar at overholde friskolelovens krav til undervisningen. Tilsynet med skolens overholdelse af kravene påhviler det såkaldt skolenære tilsyn:

- Forældrene (jf. friskolelovens § 9)
- Den valgte eksterne tilsynsførende (friskolelovens § 9)...”skal påse, at skolen opfylder kravet i lovens § 1 stk. 2, 4. pkt.”

Modellen vil kunne bruges i forbindelse med skolens generelle evaluering og sikring af undervisningens kvalitet.

Forældrekrederen og skolens eksterne tilsyn vil kunne anvende dele af modellen som inspiration i deres tilsyn med skolens opfyldelse af kravet om at forberede eleverne til at leve i et samfund med frihed og folkestyre. Modellen kan indgå både i forbindelse med gennemgang af planer og mål, ved overværelse af undervisning og i den løbende dialog med skolen.

Endvidere vil modellen kunne inspirere og medvirke til at øge skolens fokus på området og styrke kvaliteten i arbejdet med frihed og folkestyre. Modellen vil være relevant for skolens bestyrelse og daglige ledelse i deres arbejde med mål og planer.

Skolen vil også kunne anvende modellen i forbindelse med sine evalueringsprocesser. Modellens indikatorer vil kunne anvendes til at stille spørgsmål ud fra. Dermed kan de enkelte elementer indgå i skolens vurdering af egen praksis og indsats på udvalgte områder.

Dele af modellen kan inspirere og indgå i den enkelte lærers overvejelser om valg af indhold og form i forbindelse med tilrettelæggelsen af den konkrete undervisning.

Modellen er ikke en udtømmende facitliste, men et katalog over væsentlige punkter, der kan indgå i tilsynet med skolens konkrete opfyldelse af kravet.

Det vil fortsat være op til den enkelte frie grundskole at beslutte, hvordan den vil opfylde kravet om at forberede eleverne til at leve i et samfund som det danske med frihed og folkestyre.

2.2 Undervisningsministeriets tilsyn

Skolestyrelsen varetager Undervisningsministeriets overordnede tilsyn samt det lovbestedte yderligere tilsyn (det skærpede tilsyn) med under-

visningen på de frie grundskoler. Et vigtigt element i tilsynet er vurderingen af, om skolerne ud fra deres formål og i hele deres arbejde forbereder eleverne til at leve i et samfund som det danske med frihed og folkestyre.

Modellen vil kunne indgå i Skolestyrelsens målrettede eller yderligere tilsyn med en skoles opfyldelse af kravet om at forberede eleverne til at leve i et samfund med frihed og folkestyre.

Det er i den forbindelse væsentligt at understrege, at styrelsen i sit tilsyn er forpligtet til at inddrage alle relevante oplysninger og således også elementer, som ikke nødvendigvis er nævnt i modellen, men som alligevel vurderes at have betydning i forbindelse med et konkret tilsyn.

3. Modellens grundlag - Fem hovedområder i skolens undervisningsindsats og øvrige virksomhed

I Skolestyrelsens model opdeles den enkelte frie grundskoles indsats i fem hovedområder. De fem hovedområder omfatter både undervisningen og skolens samlede virksomhed.

1. **Skolens formulerede og udtrykte grundholdning**
Dette hovedområde omfatter den enkelte skoles (ofte skriftlige) definition, afklaring og præcisering af egne vedtagne værdier, holdninger og grundlag. Der kan være tale om skolens eget formål, værdigrundlag og egne hensigtserklæringer. Disse beskrivelser kan også indgå som et element i skolens vedtægter.
2. **Mål, intentioner med undervisningen**
Dette hovedområde omfatter den enkelte skoles overordnede mål for og intentioner med undervisningen - både for skolens samlede undervisning, men også for de enkelte kortere eller længere undervisningsforløb, der gennemføres på skolen. Området omfatter både skolens egne del- og slutmål, skolens undervisningsplaner samt skolens evt. årsplaner.
3. **Den konkrete undervisning – indholdet og læreprocessen**
Dette hovedområde omfatter den enkelte skoles konkrete undervisning. Der tænkes både på stoffet, der undervises i, og på de konkrete undervisnings- og arbejdsformer, der er blevet brugt i undervisningen.
4. **Resultatet, udbyttet af undervisningen**
Dette hovedområde omfatter det konkrete resultat af den enkelte skoles undervisningsindsats. Det handler fx om den konkrete viden, eleven har fået på området og om tegn på, at den sætter sig spor i elevens handlinger og færdigheder.

5. Skolens samlede virksomhed og kultur

Dette hovedområde omfatter skolens samlede virksomhed og kultur, dvs. både den konkrete undervisning i fag og fagområde og alt det, som i øvrigt foregår på skolen uden for de skemalagte undervisningssammenhænge.

Hovedområdet omfatter endvidere samarbejdet mellem lærere, elever og forældre, og på den atmosfære og kultur, der præger skolen. Området rummer også spørgsmålet om, i hvilken grad der er sammenhæng mellem skolens formulerede intentioner og dens praksis.

4. Modellen og dens indikatorer

I dette afsnit beskrives den konkrete model, som skal give de forskellige tilsynsinstanser mulighed for at kunne identificere og vurdere, hvorvidt en skole forbereder eleverne til frihed og folkestyre.

Modellen beskriver forskellige indikatorer på, at skolen arbejder med frihed og folkestyre på alle niveauer. Indikatorer skal her dels forstås som særlige områder (delmængder/delelementer) af skolens samlede virksomhed, dels som konkrete observerbare handlinger, der kan iagttages. Grundforståelsen er, at indikatorerne er knyttet til de tiltag, skolen konkret iværksætter.

4.1 Hovedbegreber, grundelementer og faser som indgår i vurderingen af, om en skole forbereder eleverne til frihed og folkestyre. Modellen (fig.1) omfatter de fem hovedområder af skolens samlede indsats, jf. afsnit 3. Det fremgår af modellen, at det er nødvendigt både at forholde sig til de fem hovedområder hver for sig men også til deres indbyrdes sammenhænge.

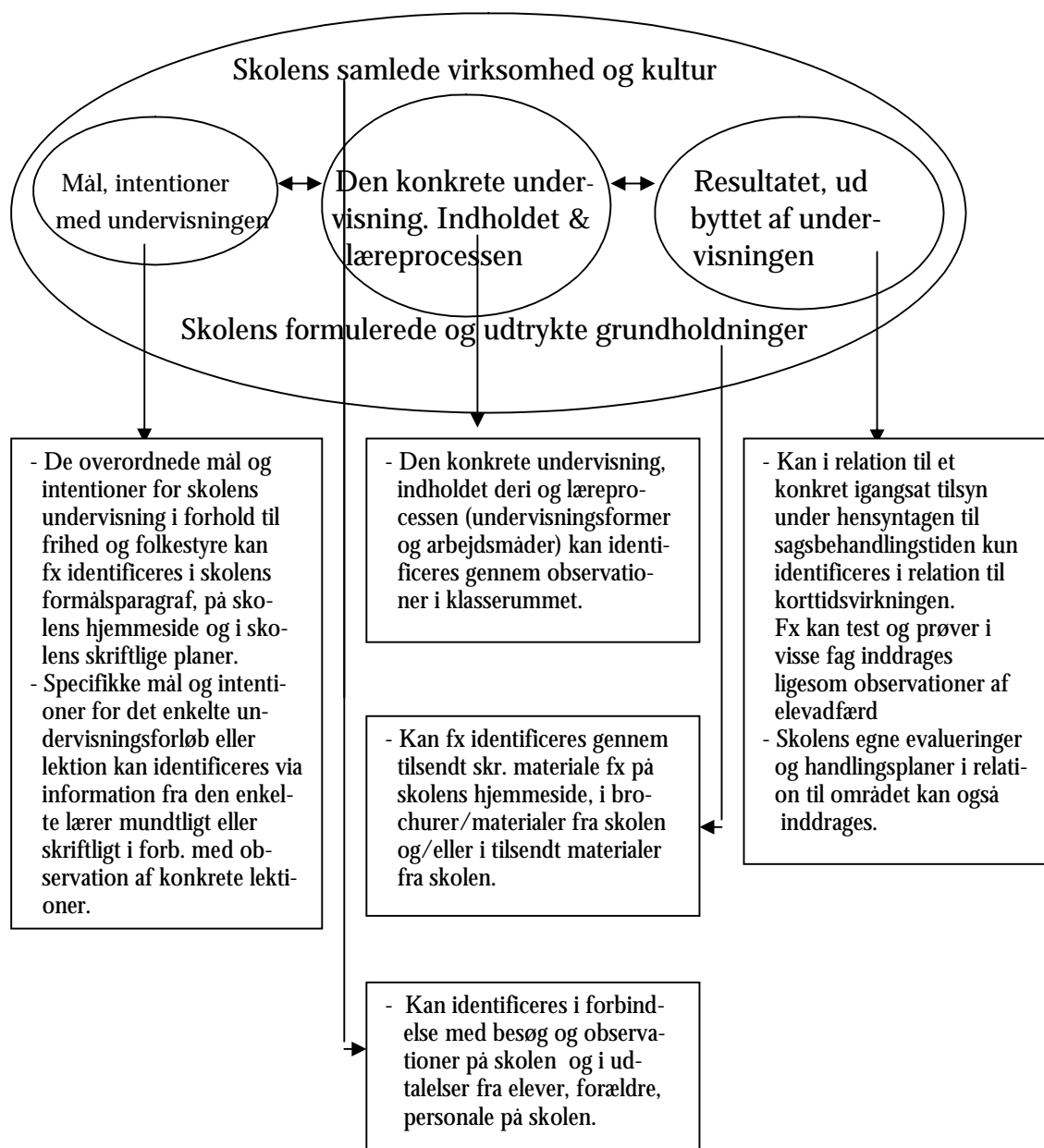
Modellen viser, at en vurdering og evaluering af en skoles undervisnings-tilbud bør medtage følgende dele af undervisningen og sammenhængen mellem dem:

- mål/intentioner
- den konkrete tilrettelagte læreproces og dens indhold
- resultatet/udbyttet af undervisningen.
- skolens formulerede og udtrykte grundholdninger
- skolens samlede virksomhed og dens kultur

Modellen peger ved hjælp af teksterne i de fem kasser på, hvor og i hvilke sammenhænge hvert af de fem hovedområder konkret kan identificeres i skolens samlede undervisning.

Skolens praksis og konkrete handlinger i relation til forberedelsen af eleverne til frihed og folkestyre er centralt placeret i modellen.

Fig. 1: Model over rammerne for tilsynet med frihed og folkestyre



4.2 Konkrete indikatorer

I dette delafsnit præsenteres en række konkrete indikatorer, som kan anvendes i forbindelse med tilsynet. De vil blandt andet kunne indgå i forbindelse med observationer og analyse af den konkrete undervisning.

Indikatorerne er samlet i de nævnte fem hovedområder.

Indikatorerne er formuleret som mulige positive iagttagelser eller tegn, men de kan i sagens natur også formuleres som mangler, der ikke kan identificeres i en given undervisningssammenhæng.

Det er vigtigt at understrege, at der med nedenstående oversigt hverken er tale om en tjekliste eller om en absolut og udtømmende liste over påkrævede tegn, der skal være til stede. Der er tale om en liste over positive indikatorer på, at begreberne frihed og folkestyre indgår i skolens liv og handlinger på alle niveauer.

I en tilsynssammenhæng vejer tilstedeværelsen af de enkelte elementer positivt i sig selv, men i tilsynet indgår naturligvis også en vurdering af, hvordan et givent tegn konkret viser sig. Skolens samlede indsats vurderes, og i vurderingen indgår de enkelte indikatorer ud fra deres omfang og kvalitet. Det, at en enkelt indikator findes på skolen, eller at en indikator ikke gør, kan ikke i sig selv tillægges afgørende betydning.

1. Skolens formulerede og udtrykte grundholdning

- Skolen har formuleret centrale værdier for sin undervisning og virksomhed og lagt dem på skolens hjemmeside. Alternativt har skolen lagt sin vedtægtsbestemte formålsparagraf på skolens hjemmeside.
- Der er gennemsigtighed og mulighed for åben indsigt i skolens formuleringer af grundholdninger og værdier.
- Skolen fremlægger sit værdigrundlag, beskriver skolens hverdag og oplyser om rettigheder og pligter for nye elever og deres forældre.
- Skolen udtrykker klart, at dens virksomhed bygger på og/eller indeholder respekt for det enkelte individ.
- Skolen udtrykker klart, at dens virksomhed bygger på og/eller indeholder respekt for forskellige religioner og forskellige religiøse tilhørsforhold.
- Skolen udtrykker klart, at dens virksomhed bygger på og/eller indeholder respekt for ligestilling for begge køn, for både barn og voksen, for handicappede, for elever med særlige behov herunder faglige og pædagogiske.
- Skolen udtrykker klart, at dens virksomhed bygger på og/eller indeholder respekt for tolerance over for forskellig politisk observans.
- Skolen har udarbejdet diverse handleplaner, der skal sikre gensidig ansvarlighed og demokratisk læring gennem dialog og deltagelse, fx omkring formelt elevrådsarbejde, klasseregler og ordensregler.
- Skolen har definerede politikker for indsatser på området frihed og folkestyre, eksempelvis en mobbepolitik.

- I relevante sammenhænge tager skolen klar afstand fra diskrimination, ekstremisme, racisme, sexismen og vold.

2. Mål, intentioner med undervisningen

- Skolen har formulerede mål for udvikling og styrkelse af elevernes kendskab til og respekt for grundlæggende friheds- og menneskerettigheder, herunder alles ligeværd uanset køn, hudfarve og overbevisning.
- Skolen har formulerede målsætninger for indførelsen og indøvelsen af eleverne i dansk demokratisk livsform og folkestyrets principper og værdier.
- Skolen har formulerede mål for, at eleverne lærer at deltage i demokratiske processer og samværsformer, herunder lærer at respektere andres synspunkter og at løse problemer gennem dialog, fx i forbindelse med formaliseret elevrådsarbejde.
- Skolen har formulerede mål for, at eleverne opnår kendskab til forskellige kulturer og livssyn.

3) Den konkrete undervisning – indholdet og læreprocessen

Det faglige stof/Indholdet i undervisningen

- Undervisningen tilgodeser både opfattelsen af demokratiet som samtale- og dialogform, viden og forståelse om demokrati og arbejde med et politisk system og politiske konflikter.
- Skolen underviser i den indbyrdes sammenhæng mellem frihed og ansvar samt rettigheder og pligter.
- Skolen underviser i principper for det danske folkestyre samt væsentlige rettigheder og pligter, der udspringer af Grundloven.
- Skolen underviser i principper for menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, som de er udtrykt i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.
- Undervisningen giver den enkelte elev/eleverne mulighed for at arbejde med samfundsmæssige problemstillinger.
- Undervisningen giver grundlag og mulighed for elevernes personlige stillingtagen til forskellige former for demokratiopfattelse.
- Undervisningen giver mulighed for, at eleverne kan opnå indsigt i fællesmenneskelige eksistenstemaer, eksempelvis sorg, kærlighed og forelskelse
- Indholdet i undervisningen i relevante faglige sammenhænge opdrager til /danner demokratisk adfærd.
- Forskellige vinkler på arbejdet med demokratisk medborgerskab indgår i undervisningen.
- Indholdet i undervisningen tager afstand fra diskrimination, ekstremisme, racisme, sexismen og vold.
- Undervisningen indeholder historiebevidsthed og fortolkning i relation til det aktuelt valgte indhold i undervisningen.

- Den enkelte elev/eleverne møder undervisning, der skaber indsigt i forskellen mellem politik, kultur, videnskab og religion.
- Den enkelte elev/eleverne får generelt mulighed for at møde andre holdninger, kulturer og værdier.
- Undervisningen skaber mulighed for, at den enkelte elev/eleverne udvikler refleksivitet, kommunikative færdigheder, sociale færdigheder og kritisk sans.
- Undervisningen inddrager de forskelle (etniske, religiøse, kulturelle, sociale m.m.), som kan være/er repræsenteret i elevgruppen.
- Indholdet i undervisningen i relevante faglige og aldersmæssige sammenhænge omhandler demokrati, folkestyret, menneskerettigheder, retsstaten, tredelingen af statsmagten, det politiske system, medborgerskab – herunder forholdet mellem formel og reel politisk indflydelse.
- Eksempler på mulige undervisningsemner i indskolingen: regler og pligter i skole og hjem, mobning og empati, tolerance over for det anderledes, respekt – omgangstone og sprogbrug.
- Eksempler på mulige undervisningsemner på mellemtrinnet: fællesskab, konfliktløsning, kulturforståelse og deltagelse i demokratiet.
- Eksempler på mulige undervisningsemner i udskolingen: Grundloven, demokratiske principper, værdier, normer og kultur, racisme og totalitarisme, ligestilling, børns rettigheder, børns levevilkår samt menneskerettigheder.

Læreren og undervisningsformerne (pædagogik–didaktik) i undervisningen

Det er styrelsens generelle opfattelse, at lærerens rolle i samværet med eleverne er af stor betydning, dels som formidler af demokratisk undervisning, dels som rollemodel for demokratisk adfærd.

- Undervisningen indebærer ikke diskrimination pga. religiøsitet, race eller andet.
- Undervisningen respekterer lighed mellem kønnene.
- I undervisningen udvises der tolerance over for andre holdninger end dem, skolen bygger på.
- Læreren er loyal overfor skolens værdigrundlag i sine handlinger, herunder i sine udtalelser.
- Læreren begrundet og tydeliggør de valgte undervisnings- og arbejdsformer for den enkelte elev/eleverne.
- Læreren er velorienteret om samfundsforhold, herunder historiske vilkår, og om hvad der sker i verden omkring os (lokalt, nationalt og globalt).
- Læreren bidrager til at eleverne i undervisningen bearbejder de ting, der sker omkring dem (lokalt, nationalt og globalt).

- Læreren udviser omsorg for den enkelte elev.
- Læreren fremmer, at hver enkelt elev oplever sig selv som en vigtig del af et forpligtende fællesskab, hvor samarbejde, engagement, ansvar og tolerance er vigtige ingredienser.
- Læreren etablerer undervisningsformer og rammer, der sikrer ligeværdighed og respekt i samtalerne i klassen på trods af eventuel uenighed.
- Læreren søger at sikre, at alle elever, uanset forskellig udtryksevne, deltager og yder noget i undervisningen, herunder udtrykker personlige holdninger til undervisningsstof og -form.
- Læreren skaber rammer for indflydelse, forhandling og ligeværdige samtaler.
- Læreren udtrykker anerkendelse af de enkelte elever og grupper af elever.
- Læreren udtrykker anerkendelse af elevernes tilgange, interesser, viden og kulturer.
- Læreren sikrer ligebehandling af den enkelte elev/eleverne.
- Læreren sikrer gennem sine handlinger, at ingen elever forbliver socialt usynlige/ignoreret igennem de enkelte lektioner.
- Læreren giver den enkelte elev følelsesmæssig støtte og bekræftelse af selvstændighed - understøttet gennem opmærksomhed.
- Læreren sikrer, at undervisningen skaber indsigt i forskellen mellem politik, kultur og religion.

Eleverne og arbejdsformerne i undervisningen

- Den enkelte elev/eleverne er medbestemmende og gives indflydelse på undervisningens indhold og form på et relevant niveau i forhold til elevernes forudsætninger, behov og potentialer.
- Den enkelte elev/eleverne indgår i klassediskussioner, laver undersøgelser, spiller rollespil m.m. om aktuelle emner, herunder politiske emner.
- Den enkelte elev/eleverne får mulighed for og adgang til at danne og give udtryk for personlige meninger.
- Den enkelte elev/eleverne kan frit komme med ideer og meninger om det, der arbejdes med, uden at være bange for at være uenig med lærerne eller andre elever.
- Der tages hensyn til den enkelte elev/elevernes forskellige forudsætninger for deltagelse i demokratiske processer, herunder fagligt niveau, sprog og kulturel baggrund, så den enkelte elev/eleverne får optimal mulighed for deltagelse.
- Den enkelte elev/eleverne virker trygge og tillidsfulde overfor hinanden og de voksne.
- Den enkelte elev/eleverne viser tegn på trivsel, glæde, spontanitet og åbenhed.
- Den enkelte elev/eleverne er deltagende.

- Den enkelte elev/eleverne viser tegn på at kunne handle og orientere sig succesfuldt og frugtbart i forhold til andre, herunder viser respekt for andre elever og læreres forskellighed, uanset køn og forskelle i religion, kultur, interesser.
- Den enkelte elev/eleverne udviser selvtillid, selvrespekt og selvværd.
- Den enkelte elev/eleverne kan forholde sig til et givent mindretals argument og samtidig vise forståelse for flertallets magtposition og dermed acceptere demokratiets spilleregler.
- Den enkelte elev gives anerkendelse gennem sin deltagelse og sit positive engagement i et fællesskab.
- Den enkelte elev/eleverne får mulighed for at forholde sig kritisk og argumenterende i undervisningen.
- Den enkelte elev/eleverne udtrykker evt. kritik ved hjælp af fælles anerkendte argumenter.
- Den enkelte elev/eleverne sikres indflydelse på undervisningsmiljøet.

Organiseringen af undervisningen

- Den enkelte elev/eleverne får mulighed for at deltage i demokratiske beslutningsprocesser på skolen.
- Undervisningen inddrager det omgivende samfund, herunder lokalsamfundet.
- Den enkelte elev/eleverne får generelt mulighed for at deltage i demokratiske processer i samfundet fx gennem opsøgende kommunikation med offentlighed og politikere.
- Den enkelte elev/eleverne gives mulighed for samarbejde i klassen og på tværs af klasserne.
- Der er etableret sammenhænge med kontakt til andre klasser og skoler, fx i form af venskabsklasser, hvor eleverne kan møde elever med andre holdninger, interesser m.m.
- I undervisningen gives både plads for individualitet, originalitet, skabende tænkning og adfærd, uden at det går ud over fællesskabets rettigheder og muligheder.
- Der anvendes tidssvarende undervisningsmaterialer herunder aktuelt materiale fra aviser, tv og internet.

4. Resultatet, udbyttet af undervisningen

- Den enkelte elev/eleverne viser tegn på at have opnået viden om og i praksis at have lært at respektere det danske samfunds demokratiske spilleregler og værdier, herunder at samfundet bygger på en række grundlæggende menneske- og frihedsrettigheder, eksempelvis forbuddet imod diskrimination af køn, race og religion.
- Den enkelte elev/eleverne viser tegn på (i handling, holdning, tale m.m.) at have opnået viden og kundskaber om formelle rettigheder og pligter (fx civile, politiske, sociale, kulturelle og religiøse).

se). Eleverne viser tegn på kendskab til den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt og deres funktioner.

- Den enkelte elev/eleverne viser tegn på at have opnået kompetencer i kritisk forholden sig til, argumentation, analyse, personlig stillingtagen og vurdering, så de kan deltage engageret og aktivt i folkestyret og i politiske processer.
- Den enkelte elev/eleverne viser tegn på at kunne lytte til andres synspunkter.
- Den enkelte elev/eleverne viser tegn på at respektere andres holdninger, meninger og tro.
- Den enkelte elev/eleverne viser tegn på at have indsigt i forskellen mellem politik, kultur og religion.
- Den enkelte elev/eleverne er med til at drøfte og evaluere både den fælles undervisning og deres eget arbejde.

5. Skolens samlede virksomhed og kultur

- Skolen forskelsbehandler ikke negativt fx på grund af race eller etnisk oprindelse.
- Skolen udøver ikke diskrimination i sin optagelsespolitik på baggrund af køn eller etnisk oprindelse.
- Skolen søger ikke at påvirke den enkelte elev/eleverne negativt, fx til at bekæmpe demokrati og grundlæggende friheds- og menneskerettigheder.
- Forskellighed og mangfoldighed dyrkes på skolen som en ressource med henblik på, at eleverne kan komme til at forstå forskelle og variationer.
- Skolen arbejder bevidst og synligt imod segregation (isolering af sig selv i egen etniske gruppe).
- Skolen arbejder bevidst og synligt med åbenhed og forståelse over for hinandens kultur, traditioner og ritualer.
- Skolens dagligliv rummer samarbejdsprocesser, beslutningsprocesser og værdidiskussioner, der hviler på demokratiske principper.
- Der er etableret formaliserede elevråd, klasse møder m.m. på skolen, som kan danne udgangspunkt for erfaringsbaseret demokratisk dannelse.
- Den enkelte elev/eleverne gives erfaringer med frihed i tanke, ord og handling.
- Omgangsformen på skolen hviler på plads til alle, gensidig respekt og tolerance mellem lærer og elever og mellem eleverne indbyrdes.
- Alle på skolen kan blive hørt og bliver hørt, hvis de ytrer sig.
- Der reageres og handles konsekvent fra skolens side, hvis der forekommer krænkelser af enkelte elever og lærere eller grupper af elever og lærere.
- Der foregår ikke indoktrinering eller manipulation.

- Ekstremistiske bevægelser som f.eks. Hitzb-ut-Tahrir og nationalsocialister bruger ikke skolen som platform til udbredelse af deres synspunkter eller til hervedning af medlemmer.
- Der reageres og handles konsekvent fra skolens side, hvis der skulle forekommer tegn på ekstremistiske tendenser blandt eleverne eller fra udefrakommendes side.
- Der er offentlighed omkring aktuelle problemstillinger og diskussioner, der foregår blandt elever på skolen.
- Omgangstonen på skolen er præget af gensidig respekt.
- Skolen har etableret samarbejdsfora, fx særlige arbejdsdage eller dialogmøder internt på skolen.
- Skolen har etableret samarbejdsfora med andre skoler, fx folkeskoler, omkring erfaringsudveksling.
- Skolens miljø afspejler oplysning og informationstilgængelighed
- Der foregår fælles arrangementer og aktiviteter på tværs af alder og klasser, som fx morgensamlinger og fællesspisning.
- Skolen lægger vægt på og inddrager aktivt forældrene i relation til skolens forberedelse af eleverne til frihed og folkestyre.
- Skolen sender sine ansatte og bestyrelsesmedlemmer på kurser, seminarer m.m. i relevante emner i forhold til området frihed og folkestyre.
- På skolens føres en vedvarende debat om de former for praksis, der skal være forudsætning for sikringen af elevernes forberedelse til frihed og folkestyre.